

tekst noortje krikhaar
SAMEN KUNNEN WE VEEL BEREIKEN

Natuur beschermen mét mensen

Natuurmonumenten zet zich in voor natuur en landschap in heel Nederland, niet alleen voor het beheer van de traditionele natuurgebieden. Natuurmonumenten wil dat doen samen met mensen, bewoners in de steden, boeren op het platteland.

Marc van den Tweel, algemeen directeur Natuurmonumenten, en Derk Jan Stobbelaar, lector Duurzaam Landschapsbeheer Hogeschool Van Hall Larenstein, wisselden gedachten uit over natuurbeheer.

Het tweegesprek begon met een opmerking van Derk Jan Stobbelaar dat het steeds duidelijker wordt dat natuur ook een economische waarde vertegenwoordigt. Zo is uitgezocht dat de natuurontwikkeling in het Rijnstrangengebied in Gelderland heeft gezorgd voor veel nieuwe werkgelegenheid. Marc van den Tweel ziet dat en is daar blij mee, maar heeft toch ook zijn bedenkingen tegen deze economische benadering.

Hij verwacht meer van het betrekken van mensen bij de natuur, dan van het trachten te redden van natuur door er veel geld aan te verdienen.

‘Een gebied als De Hoge Veluwe bijvoorbeeld kan geld opbrengen, maar lang niet alle natuurgebieden kun je zo gebruiken dat ze winst opleveren. Zo kost het beheer van het vogeleiland Griend veel geld zonder dat dit economisch gezien iets oplevert. Kan deze natuur in een wereld overleven waarin vooral de economische waarde van de natuur wordt benadrukt?’ Derk Jan Stobbelaar gaf aan dat als het duidelijk is dat een gebied als Rijnstrangen maatschappelijk zo veel

oplevert, we ook kunnen afspreken dat dit geld via belastingen terugvloeit naar het gebied. Want dat is nu het probleem voor de beheerders ter plekke: het geld dat met de natuur wordt verdiend, komt niet aan hen ten goede. Van den Tweel reageerde hierop door te stellen dat de rol van de landelijke politiek in het natuurbeheer nu zo anders is geworden, dat dit soort oplossingen vooralsnog niet aan de orde zijn. Hij opteert zelf voor een lokale benadering.

‘In Amsterdam komen steeds meer groene daken, in Rotterdam worden stoeptegels gelicht om ruimte te geven aan stadsnatuur. We brengen de natuur weer dichterbij de

stad door onder andere bossen te plannen rond grote steden.’

In 2015 droeg de gemeente Rotterdam de gemeentelijke graslanden in de Zuidpolder (70 hectare), aan de noordkant van de stad, over aan Natuurmonumenten. Gemeentegronen in de naastgelegen polders Schieveen en Schiezone waren eerder al overgedragen aan de natuurbescherming. Vanaf dat moment werd de herinrichting van de polders voor natuur en recreatie voortvarend in gang gezet. Er is onder andere een ‘toegangspoort’ met een informatiecentrum en een wilde bloementuin in dit nieuwe gebied gekomen. ‘Waar op landelijk niveau de natuur geen

verkiezingsitem is, zie ik op lokaal niveau een heel ander besef optreden. Daar maakt het niet uit van welke partij een wethouder is, ze zien allemaal de waarde van groen.'

De Nederlandse natuur over vijftig jaar

West-Nederland wordt steeds drukker.

Marc van den Tweel: 'Dat de steden daar naar elkaar toegroeien, is onomkeerbaar, maar dat mag niet ten koste gaan van de natuur. Natuur is namelijk niet *nice to have*, maar noodzakelijk. Natuur maakt gezond en zorgt daarnaast ook voor een fijne en veilige leefomgeving. Natuur is cruciaal voor ieders gezondheid, het klimaat en onze economie. We kunnen niet zonder.' Daarom richt Natuurmonumenten zich in West-Nederland op het ontwikkelen van de Groene Metro-pool. De natuur in de steden moet in samenwerking met bestuurders en vooral ook met bewoners worden vormgegeven. Aan natuur rondom de steden wordt nu hard gewerkt (zie kader).

Derk Jan Stobbelaar: 'De andere pool van dit spectrum zijn de 'lege' gebieden, waar Natuurmonumenten in samenwerking met andere natuurbeheerorganisaties een visie neerlegt voor het ontwikkelen van grote nationale parken, waar natuurlijke processen weer meer kunnen optreden. Maar het vergroten van de nationale parken betekent vanzelf dat er ook (meer) mensen in deze parken komen te wonen. Dat is een kans om die mensen te betrekken bij natuurbeheer, door de economische en sociale ontwikkelingspotentie van deze gebieden te benadrukken.' Marc van den Tweel vult aan: 'Als mensen in een nationaal park wonen, moet daar ook economische activiteit zijn. Mensen die alleen maar genieten van natuur, betalen niet mee aan het beheer ervan. Dat is, zeker nu de rol van de overheid ingrijpend is veranderd, een probleem. Je kunt 'vergoedingen' genereren door bijvoorbeeld vergunningen te verlenen, maar ook kunnen vrijwilligersbijdragen aan natuurbeheer. Denk bijvoorbeeld aan de vrijwilligers die de mountainbikeroutes over de Utrechtse Heuvelrug onderhouden. De routes daar zijn in bruikleen gekregen van de terreineigenaren en worden door de vrijwilligers zelf in stand gehouden.'

Tussen deze polen van stad en grote nationale parken bevinden zich volgens Van den Tweel en Stobbelaar de waardevolle cultuurlandschappen waar de natuur wordt

Polderpad Noordrand Rotterdam (foto © Natuurmonumenten Maarten van de Ven)

Groen rond de grote steden

'De afgelopen vijftien jaar heeft Natuurmonumenten zich actief ingezet voor bescherming van de schaarse groene ruimte bij grote steden als Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. Voor ruim 300 hectare polderlandschap aan de noordkant van Rotterdam is bescherming en publieke toegankelijkheid nu gegarandeerd. Natuurmonumenten gaat hier de vogels, vlinders en bloemen terugbrengen in het landschap, samen met toekomstgerichte stadsboeren en de gemeente.' De inwoners van Rotterdam krijgen speelnatuur, enkele stadsboerderijen en landwinkels, een landgoedpark met horeca, pluk- en picknickweides, uitzichtpunten en een ruim netwerk aan fiets- en wandelpaden in de buurt. Natuurmonumenten is partner in de ontwikkeling. Het nieuwe groengebied grenst aan drukbezochte parken als Lage Bergse Bos en Kralingse Bos. Het Polderpad, een nieuw fietspad van Rotte tot Schie, gaat al deze bossen, parken en polders met elkaar verbinden. Het groen aan de noordkant van de stad biedt inwoners van Rotterdam bovendien een poort naar Midden-Delfland. In dit 'Central Park' van de Randstad - tussen Rotterdam, Delft en Den Haag - heeft Natuurmonumenten diverse eeuwenoude natuurgebieden, waaronder enkele eendenkooien.

Burgemeester Aboutaleb verwoordde de doelstellingen van Natuurmonumenten kort en krachtig: 'Dit zijn de zuurstoflongen van

gevormd in samenwerking met de boeren die daar wonen en werken. Het karakter van deze gebieden is vooral gebaseerd op de afwisseling tussen natuurgebieden en landbouw; een afwisseling die zeer aantrekkelijk is voor mensen en ook belangrijk voor planten en dieren. Ook hier is sprake van samenwerking, in dit geval met boeren,

een versteende regio, een fantastische buffer die moet worden beschermd tegen de oprukkende Randstad.'

Rotterdam heeft verrassend veel binnenstedelijk groen (gemiddeld 77 m² per woning), zo wijzen cijfers van onderzoeksbureau Alterra uit. De Maasstad scoort daarmee beter dan Amsterdam, Utrecht en Den Haag. Maar ook buitenstedelijk groen is van groot belang voor de kwaliteit van een stad. Vooral de mogelijkheid voor de stadsbewoner om dat groen te bereiken speelt hier een belangrijke rol. In Amsterdam, Den Haag en Utrecht zijn veel en goede groene routes vanuit de stad naar het buitengebied. In Rotterdam is dat een knelpunt, zo blijkt uit analyses van de onderzoekers van Alterra. Nieuwe fietsverbindingen naar het buitengebied zijn nodig. Het groen aan de noordkant van de stad, met het nieuw aan te leggen Polderpad, is dan ook van groot maatschappelijk belang. Bij toekomstige bouwprojecten moet verdere barrièrewerking tussen binnenstedelijk en buitenstedelijk groen in Rotterdam worden voorkomen.

Groen rond Utrecht

De inwoners van Utrecht kregen er in 2015 een groen recreatiegebied bij ter grootte van 150 voetbalvelden: Parkbos de Haar. Aan de westkant van Utrecht, op landgoed Haarzuilens, plantte Natuurmonumenten samen met mensen uit heel Nederland 70.000 bomen.

Parkbos de Haar (foto® Natuurmonumenten Geurt Besselink)

Parkbos de Haar (foto® Natuurmonumenten Geurt Besselink)

Van het bos op landgoed Haarzuilens worden Nederlanders mede-eigenaar door een boom te kopen. 'Zo krijgen inwoners, in dit geval die van Utrecht, meer natuur en steunt men de beweging waar Natuurmonumenten voor staat. En dat is strijden voor de natuur, samen met iedereen', aldus Van den Tweel. Er zijn circa vijftig verschillende soorten bomen en struiken aangeplant. Op het landgoed zijn bovendien meer wandelpaden, struinpaden, bloemrijke weides, fietspaden, vijvers en speelplekken aangelegd.

de sleutel tot verdere ontwikkeling van de natuur.

Derk Jan Stobbelaar: 'Dan hebben we al met al een aardig beeld ontwikkeld voor de ontwikkeling van natuur in Nederland, alleen de intensieve agrarische gebieden hebben hierin nog geen plek gekregen.' Marc van den Tweel: 'Nog niet zo lang geleden hebben wij de om-

slag naar intensievere samenwerking met de landbouw gemaakt. We zien het belang van deze samenwerking in, maar we hebben nog niet overal een oplossing voor. We trekken nu wel mensen aan met een landbouwachtergrond.' Derk Jan Stobbelaar merkt op dat je bruggenbouwers nodig hebt, zoals Jan Roodhart (van Natuurmonumenten) in Eemland.

Eemland (foto® Natuurmonumenten Martin van Lokven)

Marc van den Tweel veert op: 'Dat is een goed voorbeeld. Hij heeft een agrarische achtergrond, hij spreekt de taal. Mede door hem en zijn medewerkers en de manier waarop hij samenwerkt met de boeren, gaat het zo goed met de weidevogels in Eemland.'

Ecosystemen herstellen

De urgentie om iets in de agrarische gebieden te doen is Natuurmonumenten niet ontgaan. Daarom gaat Natuurmonumenten met ecooloog Willem Ferwerda in de veengebieden aan de slag. Willem Ferwerda wil ecosystemen in crisis herstellen en is aanvoerder van de Duurzame 100 van dagblad Trouw. Hij vindt dat de mens de door hemzelf veroorzaakte problemen als de uitputting van landbouwgronden, gekapte wouden

en bossen en het uitsterven van soorten, het hoofd moet bieden. Het gaat immers om de middelen van bestaan van de mens: de beschikbaarheid van water, voldoende voedsel, leefbaarheid, banen en veiligheid. Ferwerda benadrukt dat een ecosysteem ook versneld kan herstellen. 'Als je op de juiste plek drukt, versterken processen elkaar.' Marc van den Tweel is het met Ferwerda eens: 'Verlies van biodiversiteit is verlies van zingeving van ons leven.' De landbouw moet verduurzamen en ook Natuurmonumenten pakt zijn taak in deze opdracht. 'Natuurmonumenten stond lang met de rug tegen de landbouw aan en ook omgekeerd. Nu zijn de signalen voor samenwerking bemoedigend. We werken aan nieuwe verhoudingen en dat is ook hard nodig.'

Natuur in het landelijk gebied

Natuurmonumenten blijft zijn natuurgebieden ontwikkelen. Zo werd in september 2016 een nieuwe waterberging aangelegd in het gebied rond de Akerdijkse Plassen. In het gebied werd op 6 hectare in totaal circa 15.000 m³ grond afgevoerd. Hierdoor ontstond een lager natter land waar riet zal gaan groeien. Dat betekende een uitbreiding van leefgebied voor soorten als de roerdomp en de blauwborst.

Het aanleggen van de waterberging is noodzakelijk om de toekomstige buien goed op te vangen. Daarmee wordt zichtbaar hoe natuur een bijdrage kan leveren aan maatschappelijke behoeften en daar tegelijkertijd zelf ook sterker door kan worden.

De Akerdijkse Plassen zijn ooit ontstaan door kleinschalige veenwinning. Met de uiteindelijk gewonnen turf werden de ovens gestookt waar het Delfts blauw in werd gebakken. Nu wisselen moeras, plas, wei en bos elkaar af in het natuurgebied. Door deze afwisseling vinden veel verschillende diersoorten hier een plekje.

Zo zijn er elk seizoen andere vogels te bewonderen. In het voorjaar vind je er broedvogels zoals de grasmus en watersnip. Ook weidevogels als de grutto en tureluur voeden in het natuurgebied hun kroost op. Groepen aalscholvers bouwen nesten in bomen en broeden in kolonies rond de plassen. In het voorjaar en de late herfst zijn er vogels als de witgat, kemphaan en groenpootruiter. Zij vullen in de Akerdijkse Plassen hun reserves aan op de doortrek van noord naar zuid en terug. In de winter dobberen er duizenden eenden en ganzen in het natuurgebied.

Om de vele vogels die er leven de rust en ruimte te gunnen, is het natuurgebied normaal gesproken niet toegankelijk. Er worden zo nu en dan uitzonderingen gemaakt tijdens rondleidingen en excursies.

Mensen binden aan het landschap

Centraal staat het binden van mensen aan het landschap. Marc van den Tweel: 'Ik kom oorspronkelijk uit Nijkerk. Daar heeft Landschapsbeheer Gelderland een klompenpad gemaakt. Dat pad is voor de mensen daar van grote betekenis. Dit klompenpad gaat door het kasteelbos van Oldenaller, over boerenland, langs houtwallen, beken en over heide. De afwisseling van cultuur en natuur bepaalt hier de sfeer. Je kunt je verdiepen in de verhalen over een streek. Er zijn apps om je de weg te wijzen. Kortom, cultuurhistorie en natuur kunnen elkaar versterken in de beleving van het landschap. En dan niet alleen de grote cultuurhistorie, maar ook de

persoonlijke geschiedenis, die van de opa's en oma's die het land hebben gevormd en gebruikt. Zo kan een klompenpad een opstap voor behoud van natuur zijn.'

Het landschap verrommelt, daar zijn beide heren het over eens, maar, benadrukt Marc van den Tweel: 'We moeten de natuur beschermen met behulp van mensen.'

Onderwijs

Derk Jan Stobbelaar ziet in dit voorbeeld aanknopingspunten voor een versteviging van de sociale component van het mbo, hbo, universitaire natuuronderwijs in Nederland. Marc van den Tweel wil nog eerder beginnen. 'Daarom hebben we OERRR dat alle

Experiment bij de stad Groningen

Natuurmonumenten doet er ook alles aan om mensen bij de natuur te betrekken. Een voorbeeld daarvan is het experiment aan de rand van natuurgebied De Onlanden bij de stad Groningen met omwonenden van de boerderij aan de Madijk 1 in Eelderwolde. Op De Onlanderij is een natuurlijke speelplek gecreëerd. Kinderen kunnen hier klimmen en klauteren over boomstammen, spelen bij de natuurlijke watertafel en gangen graven in de zandbak. Achter de boerderij is een blotevoetenpad gemaakt. Ervaar hier modder tussen je tenen en kriebelend gras onder je voeten. Daarnaast is er ook nog de mogelijkheid om je eigen hut te bouwen in het huttenbos. Het 'boswachter Bart'-schuurtje is ingericht door vrijwilligers van Natuurmonumenten en een startpunt voor excursies. Er zijn allerlei vondsten te zien, deels uit De Onlanden. Er liggen veren en schedeltjes, een goede kaart om je op het gebied te oriënteren en je vindt er veel over de geschiedenis van de omgeving. Natuurmonumenten heeft sinds vorig jaar een stuk grond voor een moestuin in bruikleen gegeven aan omwonenden, verenigd in stichting De Onlanderij. Hier maken bewoners van de wijk gebruik van, maar ook de kinderopvang die gevestigd is in de wijk Ter Borch.

kinderen van 0 tot 12 jaar zelf de natuur laat ontdekken. Landschap voor de toekomst veiligstellen betekent ook dat je kinderen moet leren hoe belangrijk natuur is. Het lijkt soms wel of kinderen niet meer vies mogen worden. Wij laten ze in bomen klimmen. We hebben in een paar jaar tijd hier talloze nieuwe leden mee gewonnen. Het kan dus wel, kinderen interesseren voor natuur.'

De overheid trekt zich terug, bezuinigt en stelt beperkt budget beschikbaar. De rol van Natuurmonumenten wordt daardoor nog belangrijker. Deze organisatie beschermt overal in Nederland natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed.

Dat gebeurt door natuur aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken voor iedereen. Vrienden, vrijwilligers, leden en bedrijven steunen Natuurmonumenten. 'Vijf tot zes miljoen mensen komen gemiddeld tien keer per jaar in onze natuurgebieden', vertelt Marc van en Tweel trots. Hij ziet de toekomst dan ook met vertrouwen tegemoet. 'De hoge biodiversiteit in ons land biedt mogelijkheden. De dialoog tussen partijen die elkaar vroeger negeerden, is opengelopen. We kunnen samen veel bereiken.'